

Právo na vodu

Miroslav Vykydal

Abstrakt

Máme vůbec nějaké skutečné právo na vodu? Jednoduchá otázka, která přímo provokuje k pozitivním jednoduché odpovědi. A proč ne? Jsou totiž práva, o kterých příliš neuvažujeme. Jejich existenci považujeme za samozřejmou. Naše právo na vodu vnímáme jako něco přirozeného, jsme citliví na sociální rozměr tohoto práva a očekáváme automatickou a trvalou garanci možnosti konkrétního osobního využívání tohoto abstraktního práva na vodu.

Klíčová slova

právo na vodu – přirozené právo – sociální právo

Úvodní poznámky (a úvodní nejistoty)

„Jistota, že jsme inteligentnější než ostatní, je povážlivá už proto, že ji s námi sdílí tolik pitomců.“ (Albert Camus)

Následující úvahy o „právu na vodu“ nejsou systematickou právní studií, jedná se pouze o snahu upozornit na základní vztah člověka a vody, vztah člověka k možnosti vodu užívat, vztah vyjádřený výrazem „mít právo“. Je několik teorií o vhodných způsobech vnímání výtvarných děl, jedna doporučuje pohledy z různých úhlů a vzdáleností. Analogicky se lze zamyslet nad „právem na vodu“ v různých souvislostech, což určité není cesta k nalezení brilantního „řešení“, jen to přináší další a další otázky. Ale bez otázek a pochýbování nemůžeme dobře vnímat cokoliv na první pohled neznečitelného, bez pokory před omezeností naší rozumové schopnosti bychom se nemohli pokoušet popisovat a vyjadřovat se o něčem (zdánlivě) velmi nekonkrétním.

Zamyslení o právu na vodu není v žádném případě stoprocentním originálním textem, je využíváno citací z různých zdrojů, aby lépe vynikla různorodost zdánlivě jednoduchého tvrzení – „na vodu musí mít právo každý“ a úkolem státu je „pouze“ toto samozřejmé a „zecla přesně vymezené“ právo zajistit (a to samozřejmě bez jakýchkoliv omezení soukromých práv, především těch „mých“). Nevědecký přístup k problematice bude podporován i „nevědeckými“ odkazy na „populární“ internetový zdroj Wikipedia, kde však hloubavější čtenáři mohou nalézat odkazy na další informační zdroje pro vlastní samostudium.

Text není určen právními expertům a specialistům, protože jim nemůže přinést (možná) nic zásadně nového. Text se snaží být sdělitelným od „laika“ k „laikům“, možná i proto, že „laiků“ je obvykle více než „expertů“, přičemž porozumění mezi těmito skupinami může občas například připomínat rozhovor při náhodném setkání finských a japonských sportovců bez tlumočnicka. Ale nelze vyloučit, že dojde špičkovým právníkům trpělivost a místo „laického“ uvažování bude brzy prezentována obsáhlá právní studie.

Právo na štěstí (a kdo by je nechtěl)

Na první pohled můžeme vnímat naše „právo na vodu“ stejně snadno a jednoduše jako „právo na štěstí“. Každý chce být přece v životě šťastný, proč by se tedy mělo právně deklarovat „právo na štěstí“? Vímě však, že musíme chránit sami sebe před vlastním sobectvím, před touhou dosáhnout štěstí na úkor druhých, bez ohledu na druhé. Vztah mezi soukromým „právem“ a „odpovědností“ vůči jiným je jedním ze základních pilířů našeho nového občanského zákoníku (viz § 3), kde se v úvodu deklaruje (a vysvětluje) základní poslání soukromého práva a jeho podstata. Současně zde je uvedené základní „přirozené právo“ a to je „právo na štěstí“ – právo na vlastní štěstí a štěstí osob blízkých (především vlastní rodiny): „Soukromé právo chrání důstojnost a svobodu člověka i jeho přirozené právo brát se o vlastní štěstí a štěstí jeho rodiny nebo lidí jemu blízkých takovým způsobem, jenž nepůsobí bezdůvodně újmu druhým“. Ačkoliv máme právo svobodně usilovat o štěstí svoje a svých nejbližších, je patrné, že naše „právo na štěstí“ si můžeme užívat a využívat jen s ohledem na druhé. Zdanlivě „omezen“: naši svobody na cestě za štěstím nás clurání před druhými, kteří mají (by měli) respektovat stejný princip omezení. A stejně to bylo a je a bude s principem omezení, bohužel někdy (často) jen v teoretické rovině, při užívání našich práv ve vodním

hospodářství. Pokud se ztotožníme s názorem, že právo kdysi vzniklo ze společného mravu a morálky tak, že „právo“ začaly složitější společnosti kodifikovat a vymáhat prostředky státní moci, potom současně registrujeme i určitý rozpor vzniklý vývojem právní teorie. Zdánlivě je možné založit platnost práva jen na procesní správnosti a ústavnosti a vyhnout se tak závislosti na mravech a morálce. Můžeme se však přesvědčit, že stále existuje závislost práva na morálce. Nedokážeme se obejít bez „neurčitých“ pojmů, jako jsou výrazy „dobré mravy“, „v dobré víře“ nebo „řádný hospodář“.

Očekáváme a přejeme si, aby se výklad práva prostřednictvím soudce přirozeným způsobem opíral o morálku, kterou se svou společností soudce sdílí a z níž se nemůže úplně vymanit. Pokud společnost vnímá soulad práva s obecně sdílenou morálkou, potom to silně podporuje jak účinnost, tak důvěryhodnost práva ve společnosti a podporuje to obecně přesvědčení, že právo je „spravedlivé“. Vývoj morální představy spravedlnosti je hlavním zdrojem kritiky existujícího práva a současně hnací silou vývoje práva, do něhož se tak prosazují nové zásady a nová témata. Zřetelný vývoj ve formulaci „práva na vodu“ je často určován právé pocitem „spravedlnosti“, vyjádřeným obvykle ve výrocích jako „každý má právo na vodu“, „každý má právo na dostatek vody“ nebo „každý má právo na dostatek vody bez ohledu na svoje finanční možnosti“, dokonce až „každý má právo na vodu zadarmo“ a „vyžadovat platbu za vodu je nemravné“.

Přirozené právo (a „přirozené“ také na vodu)

Anglický filosof John Locke v druhé polovině 17. století napsal, že „lidské bytosti mají zaručená přirozená práva“. Tutu základní myšlenku rozvíjí v roce 1776 Thomas Jefferson v americké Deklaraci nezávislosti [1] jako ústavně zaručená „přirozená“ práva člověka: „Pokládáme za samozřejmé pravdy, že všichni lidé jsou stvořeni sobě rovni, že jsou obdařeni svým stvořitelem určitými nezničitelnými právy, že mezi tato práva náleží život, svoboda a sledování osobního štěstí.“ Nový český občanský zákoník si také klade za cíl ochranu přirozených práv: „Každý má právo na ochranu svého života a zdraví, jakož i svobody, cti, důstojnosti a soukromí... Každý člověk má vrozená, již samostatným rozumem a citem poznatelná přirozená práva, a tudíž se považuje za osobu. Zákon stanoví jen meze uplatňování přirozených práv člověka a způsob jejich ochrany.“

Pro naše právo na vodu určitě platí obdobně, že toto právo musíme poznávat (uznávat a chránit) rozumem i citem. Zdálo by se, že i zde stačí jen důsledná aplikace základních morálních pravidel (tzv. stříbrných a zlatých pravidel morálky) typu: Konfucius – „Nedělejte druhým, co nechcete, aby dělali tobě“, Bible – „Jak chcete, aby lidé jednali s vámi, tak jedněte vy s nimi“.

Současný filosof Jan Sokol ukazuje v jedné své úvaze [2] i další souvislosti. Obvykle se ve filosofii předpokládá, že nejlepší osoba se rozhoduje svobodně a jedná sama za sebe, zachází jen s tím, co jí patří a za své jednáni nese plnou odpovědnost. Tak jako v jiných oborech i zde tento metodický individualismus výrazně zjednodušuje uvažování i argumentaci, protože vztahy mezi jednotlivými osobami jsou čisté „bilaterální“ a v moderní společnosti více méně symetrické: „já pán – ty pán“. Proto na ně lze také aplikovat kouzelně jednoduché zásady vzájemnosti, jako je „zlaté pravidlo morálky“, kategoričky imperativ nebo moderně řečeno „test záměnou rolí“. Kdykoli se rozhoduješ a jednáš, představ si sám sebe v kůži toho druhého. Bohužel tento prostý a průhledný model lidských vztahů v moderní době čím dál tím méně odpovídá skutečnosti. Ne že by bilaterální a souměrné vztahy mezi lidmi zmizely, ale panují spíš v soukromé sféře, kdežto dnes se čím dál tím častěji rozhodujeme a jednáme ve vztazích daleko složitějších. Na úřední jednání policisty, soudce, ale ani politika, advokáta nebo učitele se „zlaté pravidlo morálky“ aplikovat zřejmě nedá. Když policista dává pokutu, nesmí uvažovat o tom, zda by chtěl pokutu také dostat. Podobně učitel, když dává špatnou známku, nebo politik, který prosazuje nějaké nepřijemné opatření. Nejednají totiž sami za sebe, ale z nějakého pověření a v zájmu společnosti.“

Pokud jde o „jednání“ ve věci práva na vodu, potom velmi často je rozsah „pověření k jednání“ zákonodárcem konkrétně vymezen ve formě určitých „kompetencí“, ale o obtížnější je nalézání konkrétního „zájmu společnosti“. Pokud někteří sdílí všeobecné obavy z období náhlého střídání extrémních sražkových stavů (lokálních záplav nebo naopak náhlého místního deficitu podzemních vod), potom jsme nadšenými zastánci plánů na výstavbu dalších vodárenských nádrží včetně omezení rozvoje nové výstavby v místech budoucích přehrad. Jen však do okamžiku, kdy se toto omezení dotýká nás osobně nebo našich blíž-

kých či známých. Obecně souhlasíme s dalším rozšiřováním kanalizace v naší obci (obzvlášť pokud to zvyšuje cenu potenciálních stavebních parcel na naší dosud ledem ležící louce), ale za žádnou cenu nechceme dovolit, aby přes roh naší zahrady vedla páteřní kanalizační stoka.

Lidé a voda (a „lidská práva“)

Urcitě nějaké právo na vodu máme. Ale jde však o to, o jakém právu mluvíme, vždyť si často myslíme, že zcela „přirozené“ máme právo na vodu. Vyjačujeme se tak ve smyslu definice [3] pojmu „přirozené právo“ – „*Přirozené právo (latinsky ius naturalis) znamená nepsozané právo, které – podle svých zastánců – předchází před vyhlášeným pozitivním právním státu a je mu nadřazeno. Pojem přirozené právo označuje právní řád nebo soustavu práv, které platí nezávisle na vůli zákonodárce...*“ A tak pocit přirozeného nároku člověka na vodu vyústil v Rezoluci Valného shromáždění OSN č. 64/292 [4] z roku 2010 v definici „práva na vodu“, která uznává „*právo na nezávadnou a čistou pitnou vodu a odpovídající hygienické podmínky jako základní lidské právo a zároveň nezbytný předpoklad pro plnohodnotný život a naplnění všech lidských práv*“.

Ale je vhodné, a často i nutné, slovně popsat právní vztahy, základní právní přístup, i když jsou zdánlivě zcela srozumitelné. Právě tak to v roce 2000 bylo učiněno v úvodní části Rámcové směrnice o vodní politice [5], kde se uvádí, že: „*Voda není běžný obchodní produkt, ale spíše dědictví, které je třeba chránit, střežit a podle toho s ním nakládat*“. Analogicky náš zákon o vodách říká, že: „*Povrchové a podzemní vody nejsou předmětem vlastnictví*“, přičemž na Slovensku se jedná o vlastnictví Slovenské republiky.

Možná, že často je přirozené právo na vodu přirozeně více vnímáno ze sociálního hlediska, tj. uvažujeme v kategorii práva „sociálního“. Nejde o stejné kategorie práva, mají jiný význam, odlišný obsah [6]: „... *častokrát se za přirozené právo vydává něco, co přirozeným právem není. Dochází tak ke směšování skutečných práv s právy iluzorními. To je případ tzv. sociálních práv. Zatímco klasická liberální práva (právo na svobodu svědomí, svobodu slova, tisku, shromážděvaní atd.) byla negativní, tzv. sociální práva (právo na práci, vzdělání, zdravotní péči, právo na bydlení atd.) jsou pozitivní, ... Liberální práva představují beztestnost v případě jejich výkonu. Tato práva nekladou na ostatní občany a stát žádné pozitivní povinnosti ... pouze jednu povinnost negativní – nechat mě na pokoji. Na straně druhé tzv. sociální práva mají podobu pozitivních nároků vůči ostatním: např. pod právem na bydlení se nerozumuje právo nebyť vyhozen z vlastního bytu (negativní liberální koncepce), nýbrž právo na to, aby mi jiní, stát či společnost, zajištěli bydlení*“.

Již jednou citovaný Jan Sokol v další své úvaze [7] o „právu na život“ prezentuje pohled, který může být analogický s pohledem na „právo na vodu“: „*Právo na život je vlastně závazkem a povinností nikomu život nebrat, nikoli subjektivním právem, které by třeba na smrt nemocný mohl chtít vymáhat*.“

Základní principy práva na vodu (a možnosti v praxi)

Bez existující solidarity nemá právo na vodu žádný pevný základ, snadno se stává obětí sobectví. Když předpokládáme, že základní vlastností „přirozeného“ práva na vodu je skutečnost, že tomuto právu všichni stejně rozumíme a je toto „právo“ věc zcela samozřejmou, potom již předem ohrožujeme prosezání tohoto práva do reality „všedního“ života. Právo na vodu není (a nemůže být) tak univerzální, jak bychom si přáli. Jedná se o kulturní nebo společenský produkt a je zcela závislé na mínění různých částí společnosti. Právo na vodu si navzájem udělujeme, jedná se složitý, jemný až křehký společenský výtvor, který je často zcela bezbranný proti demagogickým útokům a jednímstranným spekulacím. Ve své podstatě se jedná o výsledek solidárního přístupu spojeného s principem lidské vzájemnosti.

Jen ve velmi krizových situacích může být právo týkající se vody (v obecném smyslu) obhajováno a garantováno výhradně státní mocí, mnohem jistějším (a také jediným možným) garantem je společnost jako celek. Obvykle chápeme každý legislativní systém jako vyvážený soubor práv a povinností. Můžeme si i myslet, že mezi nimi není žádný věcný rozdíl, a je tedy nutné je formulovat symetrickým způsobem. Ale „práva“ se často adresují na určité osoby, které jsou oprávněné těchto práv využívat (pokud nebudeme hned skepticky predikovat jejich zneužití). Již méně zřetelné u přirozeného práva dokážeme připustit podobné adresnou formulaci s právem spojených povinností, což nás „přirozeně“ vede k převodu výkonu „povinností“ na stát, který se nám zdá výhodnou univerzální „povinnou osobou“. Tak se vytváří model státu „pečovatelského“ typu, ve kterém se sna-

žíme transformovat (zbytečně a neúčinně) významné povinnosti ze společnosti a občanů na stát.

Pokud připustíme možnost, že existuje určitá hranice vnímání existence práva na vodu (z pohledu většiny členů společnosti), potom skutečná úroveň dodržování tohoto práva nemůže být vyšší, než je hranici většinového mínění o něm. Z toho vyplývá, že pokud chceme, aby lidé více právo respektovali (nebo aby nebylo potlačováno nebo vědomě porušováno), potom musíme zvyšovat vědomí o něm. To jde pouze trpělivou, postupnou a nekončící výchovou. Příliš nám v tomto výchovném procesu nepomůže pocit, že postačí jen atribut „přirozenosti“, že je nám toto právo dáno v rámci naší lidské existence nebo se s jeho „chápáním“ již rodíme. Proszavání práva na vodu v mezinárodním rozměru nepřináší často očekávané „velké“ efekty, je spojené nejen s výdaji finančními, ale především se schopností prozíravě určovat cíl a s uměním prezentace tohoto cíle.

Velkou brzdou výchovného procesu je fakt, že nemůžeme (a ne- smíme) falešně slibovat, že dodržování tohoto práva bude ihned a viditelně přinášet individuální prospěch ve velkém měřítku, že se nám to bude „vyplácet“. Opak je většinou pravdou, protože převedení práva do roviny reálného „užívání“ bude nutně vyžadovat určitou míru naší individuální spoluúčasti. Nejde jen o finanční stránku, tj. že budeme „přinuceni“ za „něco“ platit „někomu“. Naše spoluúčast může spočívat v omezení jiných našich citlivých práv, např. vlastnického práva k pozemku a jeho libovolného užívání.

Voda v ústavě (a proč)

Snaha definovat „právo na vodu“ jako základní lidské právo byla završena v rezoluci OSN z roku 2010 (vznikla z iniciativy Bolívie), tato rezoluce Valného shromáždění OSN č. 64/292 uznává „*právo na nezávadnou a čistou pitnou vodu a odpovídající hygienické podmínky jako základní lidské právo a zároveň nezbytný předpoklad pro plnohodnotný život a naplnění všech lidských práv*“. Česká republika tento dokument nepodpořila (pro jeho neurčitost a nejasnou relaci k obecným lidským právům). Ze 192 zemí sdružených v OSN hlasovalo pro rezoluci 122 států (mj. Čína, Rusko, Německo, Francie, Brazílie a Španělsko), nikdo nebyl proti, ale 40 zemí včetně ČR se při hlasování zdrželo. Několik velkých států jako USA, Kanada, Velká Británie, Austrálie či Botswana se hlasování neúčastnilo.

Ale mimo území ČR může být situace v dostupnosti pitné vody zcela jiná, a proto existují odlišná lokální legislativní řešení na nejvyšší úrovni – v textu ústavy, tj. jako velmi zásadní a závazná. Jako příklad řešení sociálního přístupu k ceně vody můžeme uvést Jihoafrickou republiku [8], kde pouze 27 %, „černých“ domácností disponuje te- koucí vodou oproti 96 % „bílých“ domácností. Část 27 první kapitoly Jihoafrické ústavy z roku 1996 říká, že: „*Každý má právo na přístup k dostatečnému množství jídla a vody. Stát musí přijmout přiměřená legislativní a jiná opatření v rámci svých dostupných prostředků k dosažení postupné realizace každého z nich*.“ Podle Rozvojového programu OSN je Jihoafrická republika jednou z mála zemí, která investuje víc peněz do vodohospodářství a kanalizace než do armády. Systém řešení je zde založený na určitém objemu „bezplatné“ vody: „*Všechny domácnosti mají státem dané právo využívat 6000 litrů vody měsíčně zdarma a platí až za objem spotřebovaný nad tento limit*.“ Existuje tedy základní limit, „základní zásoba vody“, které představuje 25 litrů pitné vody na osobu na den, což je ovšem bilancováno (dle situace v JAR) pro domácnost o osmi lidech a méně. V praxi je však ukazuje, že některé domácnosti s větším počtem osob nemají zajištěný minimální limit na jednu osobu, nebere se také ohled na ohrožené skupiny obyvatel jako například osoby s onemocněním AIDS.

Náš národní zákon o vodovodech a kanalizacích nezaručuje pro všechny splnění oprávněného zájmu každého, tj. mít k dispozici dostatek kvalitní pitné vody z vodovodu pro veřejnou potřebu. Sou- časně ale tento zákon umožňuje výkon určité části tohoto práva, což představuje právo napojit svůj dům na existující vodovod pro veřejnou potřebu (tj. nejprve však musí vodovod existovat, nejprve musí být tento vodovod na něčí náklady vybudován). Jeho výstavba je předmět- tem veřejného zájmu, nikoliv však zákonnou povinností, což umožní následně uspokojovat individuální oprávněné zájmy.

V ústavě Slovenské republiky bylo dříve pouze uvedeno, že nerost- né bohatství, jeskyně, podzemní vody, přírodní léčivé zdroje a vodní toky jsou ve vlastnictví Slovenské republiky a současně: „*Slovenská republika chrání a zveľaďuje toto bohatstvo, šetrne a efektívne využíva nerostné bohatstvo a prírodné dedičstvo v prospech svojich občanov a nasledujúcich generácií*.“ Došlo k zásadní změně, na Slovensku byla určitá veřejná obava o právo na vodu příčinou změny ústavy,

do které je doplněn další nový odstavec: „Preprava vody odobratéj z vodných útvarov nachádzajúcich sa na území Slovenskej republiky cez hranice Slovenskej republiky dopravnými prostriedkami alebo potrubím sa zakazuje; zákaz sa nevzťahuje na pitnú vodu a prírodnú minerálnu vodu balenú do spotrebiteľských obalov na území Slovenskej republiky a poskytnúte humanitárnej pomoci a pomoci v núdzových stavoch. Podrobnosti o podmienkach prepravy vody na humanitárnu pomoc a pomoc v núdzových stavoch ustanoví zákon.“ Porušení zákazu přepravy vody mimo území SR může být sankcionováno pokutou ve výši 100 000 eur.

V rámci ČR jsme zatím takové nejistoty nepropadli, věříme, že naše rozhodování o povolení k nakládání s vodami je dostatečnou zárukou pro bezpečné a plynulé zásobování pitnou vodou v celostátním slova smyslu. Proto nám také nevádí „export naší pitné vody“ např. na polské území z vodárenské soustavy ve vlastnictví a současně provozované soukromou společností SmVaK Ostrava a.s. (ve výši 5,243 mil. m³ za rok 2013, což je více jak 10 % z celkového objemu vody fakturované touto společností).

Voda (a právo být občansky aktivní a iniciativní)

Jen právní regulace však v případě vodního hospodářství nemusí být podmínkou dostačující k dosažení žádoucího stavu vod: „Bez podpory veřejnosti regulační opatření nespějí. Evropská občane mají při provádění rámcové směrnice o vodě zásadní roli a pomáhají vládám najít rovnováhu mezi sociálními, environmentálními a ekonomickými otázkami, které je třeba zohlednit“ – viz průběžné hodnocení Evropské komise stavu v plánech povodí a jejich realizaci z listopadu 2010 [9]. Zájem o vyšší míru „garance“ práva na vodu vedl ke snaze závazné a jednotné v rámci Evropské unie vymezit povinnosti států „zajistit vodu jako veřejnou službu“, a to „pro všechny“: „Vyzýváme Evropskou komisi k návrhu legislativy, která zavede lidské právo na vodu tak, jak je uznáváno Organizací spojených národů a která bude podporovat zajišťování vody jako základní veřejné služby pro všechny. Legislativa EU by měla po vládách požadovat zajištění a poskytování dostatek čisté pitné vody a likvidaci odpadních vod všem občanům“ (Internetová výzva evropské občanské aktivity, r. 2013) [10].

Jako reakcí na občanskou iniciativu formulovala EK konkrétní cíle pro obor vodovodů a kanalizací [11]:

(i) zajištění vyšší kvality pitné vody pro malá spotřebišť (tedy pro méně než 5 000 osob), která zásobují vodou asi 65 milionů osob v EU, (ii) zachování nebo obnovu stávající infrastruktury, přičemž zvláštní pozornost je třeba věnovat inovacím v zájmu zvýšení účinnosti a soustavy a čištění), zejména ve východoevropských členských státech. Současně jsou zde také uvedené nástroje k dosažení cílů: „To vše vyžaduje dostatečnou dostupnost financování, vhodné stanovení priorit a řádnou správu věci veřejných, včetně státní a místní správní kapacity pro plánování, koordinaci a realizaci investic. Obzvlášť důležité pro řešení zjištěných nedostatků bude rozhodnutí členských států o jejich výdajových prioritách pro budoucí financování EU. Komise bude usilovat o to, aby členské státy plně využívaly významné příležitosti pro finanční podporu EU v oblasti vodního hospodářství stanovené v novém finančním programovém období (2014–2020), zejména prostřednictvím investiční priority konkrétně zaměřené na vodní hospodářství.“

Klíčovou otázkou byla, je a stále bude cenová dostupnost vody. K této otázce EK uvádí: „Klíčovým prvkem je rovněž ekonomická dostupnost, neboť se týká skutečného přístupu všech občanů ke službám vodního hospodářství. Stanovení cen vody není úkolem EU, nýbrž jednotlivých členských států. ... Rámcová směrnice o vodě ukládá členským státům povinnost zajistit, aby ceny účtované odběratelům vody odrážely skutečné náklady na její využívání. ... Vnitrostátní orgány jsou odpovědné za přijímání konkrétních opatření na podporu ochrany znevýhodněných občanů a řešení problémů souvisejících s nedostatečným přístupem k vodním zdrojům (například formou podpory pro domácnosti s nízkými příjmy nebo zavedením záruku veřejné služby)... Komise proto vyzývá členské státy, aby v rámci svých pravomocí v souladu s doporučeními Světové zdravotnické organizace a správně provedly Rámcovou směrnici o vodě.“

V poznámce ve Sdělení Evropské komise je definována i „minimální“ úroveň zásobování obyvatelstva pitnou vodou dle WHO: „Podle WHO je k uspokojení základních potřeb a zmírnění zdravotních problémů zapotřebí 50 až 100 litrů vody na osobu a den. Minimum představuje 20 až 25 litrů na osobu a den, ale toto množství může vést ke vzniku zdravotních problémů, protože nestačí uspokojit základní po-

žadavky na hygienu a spotřebu.“ Je vhodné si připomenout, že se jedná o limity dostupnosti, nikoliv o limity „povinné“ spotřeby pitné vody.

Nesmíme proto zapominat na sociální dimenzi přístupu k vodě, což nám již v roce 2000 připomněl text „Dopisu mému ministrovi“ [12]. Autor zajímavě koncipovaného dokumentu, Ivan Chéret, působil ve francouzské vodárenské společnosti Lyonnaise des Eaux, dříve se aktivně podílel na zřízení agentur pro jednotlivá povodí ve Francii, deset let pracoval jako vodohospodář v Africe: „Zajištění zásobování vodou a kanalizace pro chudé je složitým úkolem v mnoha zemích světa. Ačkoli na „bohatém severu“ se jako nejlepší pomoc chudým jeví systém cílené směřovaných podpor (od sociálních úřadů k chudým rodinám), v mnoha jiných částech světa tento model nelze úspěšně použít a je nezbytné hledat jiné cesty. Je třeba si vždy uvědomit, že plošné snižování poplatků za pitnou vodu není nikdy dobrým řešením. Vedení vodáren v takových případech přestává pracovat efektivně, zanedbává údržbu a rozvodná síť chátrá. V konečném důsledku jsou to opět chudí, kteří nesou následky, protože, „bohatí“ si vždy najdou jiná řešení. Příklad východoevropských zemí, které ze sociálních důvodů dodávaly obyvatelům vodu za skutečně velmi nízké ceny, ukazuje, že takový přístup vede k nesmírnému plýtvání vodou. Vysoká spotřeba vede k překonaným investicím do vodních zdrojů, z nichž řada není potřebná a zůstává tak bez užítku. Stavba čistíren odpadních vod je zanedbávána, protože na ni nezbytvají peníze. Výsledkem je plýtvání vodou i finančními prostředky. Máme tedy na pomoc chudým shromážďovat peníze z veřejných rozpočtů a finanční dary?“

Právo na informace o vodě (a právo na dialog)

Evropská komise považuje za významné zvýšení informovanosti občanů o úrovni služeb v oboru vodovodů a kanalizací. Proto EK navrhuje zavádět „výkonnostní ukazatele“ a to nikoliv jen ve smyslu kvality vody, ale i ve smyslu „kvality služeb“ s dodávkou vody spojených. „Komise je dále připravena zabývat se myšlenkou stanovení referenčních hodnot kvality vody jako způsobu, jak posílit vliv občanů. Komise je také připravena podporovat strukturovanější dialog mezi zúčastněnými stranami, do něhož by se zapojili veřejní i soukromí poskytovatelé služeb, a spolupracovat se stávajícími iniciativami s cílem poskytnout širší soubor ukazatelů a referenčních hodnot v oblasti vodního hospodářství z hlediska To bude první krok k výraznému zlepšení transparentnosti a odpovědnosti poskytovatelů vodohospodářských služeb, který umožní občanům přístup ke srovnatelným údajům o klíčových ukazatelích výkonnosti hospodářských subjektů v oblasti vodního hospodářství z hlediska ekonomického a odborného, jakož i z hlediska kvality.“

Vzhledem k probíhajícímu přípravám revize Směrnice 98/83/ES (o jakosti vody určené k lidské spotřebě) v rámci EU bylo provedeno dotazníkové šetření názorů veřejnosti [13]. Konzultace by měla přinést lepší porozumění názorům občanů a zainteresovaných subjektů na potřebnost opatření, která by bylo možné přijmout ke zlepšení dostupnosti vysoce kvalitní pitné vody, a na jejich možný rozsah. Otázky se týkaly například současné úrovně kvality pitné vody, hlavních možností jejího ohrzení, informačních potřeb obyvatel a případně dalších kroků, které by mohly být na úrovni EU provedeny. Konzultace byla otevřená do 23. září 2014, zapojilo se téměř šest tisíc respondentů (nejvíce – 2 300 z Německa, dále např. jeden tisíc z Francie, 64 z ČR), z toho 11 % expertů. Cílem této konzultace je zmapovat spektrum názorů občanů na to, zda a případně jaká je nutná provést opatření ke zlepšení dodávky vysoce kvalitní pitné vody. Výsledky konzultace budou zohledněny při rozhodování o tom, zda a jakým způsobem je třeba revidovat směrnici 98/83/ES o jakosti vody určené k lidské spotřebě. Tento dotazník se dotýkal i dalších témat prezentovaných ve výše zmíněné evropské občanské iniciativě – například otázku ekonomické dostupnosti – která přesahuje působnost současné směrnice o pitné vodě a která bude případně třeba řešit jinými evropskými či vnitrostátními nástroji nebo iniciativami. Byly uvedeny např. tyto otázky:

- V místě mého bydliště je pitná voda (pro spotřebitele) cenově dostupná.
- V místě mého bydliště vykazují služby související s pitnou vodou dobrý poměr kvality a ceny.
- Subjektivní dojem při konzumaci pitné vody v místě mého bydliště mám dobrý (odpovídající chuť, vůně, zákal, tvrdost). Byly zjišťovány i názory na vývoj změn v evropské směrnici o pitné vodě. Pro výběr byly předloženy následující možnosti: Stávající právní předpisy EU umožňují přijímat další opatření na vnitrostátní úrovni. Existují podle vás v otázce pitné vody aspekty, které by měly podléhat celoevropským pravidlům? Domníváme se, že na úrovni EU by měly být upraveny tyto další aspekty / přijata tato opatření:
 - Předpisy týkající se pitné vody by se měly vztahovat na celý postup

dodávek a neměly by být omezeny pouze na normy pro kvalitu vody, která teče z kohoutku.

- Úprava pitné vody by měla být regulována podobně jako zařazení k produkci potravin, tj. je třeba používat preventivní přístup založený na metodě analýzy rizik a stanovení kritických kontrolních bodů (FIACCP).
- Měla by se zvážit další ustanovení týkající se rozšířené odpovědnosti dodavatelů pitné vody a režimy inspekce/dozoru nad třemi.
- Materiály, které přicházejí do styku s pitnou vodou (potrubí, ventily, kování, filtry, kohoutky) by měly být harmonizovanějším způsobem regulovány.
- Ověřené je třeba zabývat se využíváním a opětovným využíváním vody v domácnostech a v potravinářském průmyslu.
- Měly by být zavedeny další pobídky motivující k šetření pitnou vodou.

Právo na objektivní informace o vodě (a dvě zprávy, dvě „pravdy“)

Být správně informován o kvalitě pitné vody je určitě užitečné a máme na to právo. Ze stanoviska Státního zdravotního ústavu [14] jsme se mohli v roce 2013 dozvědět, že: „Potravinářská komora ČR (PK ČR) vydala dne 23. 7. 2013 tiskovou zprávu k nabízením kohoutkové (pitné) vody v restauracích, která může být svým dopadem na veřejnost a veřejné zdraví nesmírně závažná, pokud by se ukázala jako pravdivá. Tato zpráva jasně zpochybňuje bezpečnost pitné vody distribuované veřejnými vodovody v České republice: „U kohoutkové vody, která má za sebou možná pobyt v nevhodném vodovodním řádu ve společnosti zbytků hormonů a léků, si spotřebitel o bezpečnosti může nechat leda tak zaříci.“ V textu stanoviska SZÚ potom následuje věcná (a objektivně správná) argumentace SZÚ o systému zajištění kvality pitné vody v ČR, která je ukončena větou: „Účelem našeho stanoviska bylo reagovat na některá zavádějící tvrzení o bezpečnosti pitné vody z vodovodu a tím přispět k objektivní informovanosti spotřebitelů. Je na spotřebiteli, aby si zvolil takový zdroj vody, jaký mu nejvíce vyhovuje. Mělo by se však jednat o informovaně rozhodnutí.“

Závěr (odpovědnost nebo právo)

Co bude dál – dokážeme vnímat správně s dostatečnou mírou individuální odpovědnosti různé pohledy na naše práva na vodu? Murphyho zákony nám nabízejí uklidňující odpověď, protože: „Lidé se budou chovat rozumně tehdy a pouze tehdy, jestliže všechny ostatní možnosti již byly vyčerpány. Je velmi jednoduché něco zkomplikovat, zato bývá značně komplikované něco zjednodušit“.

Literatura/References

- [1] Deklarace nezávislosti (Wikipedia – definice pojmu), dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Deklarace_nez%C3%A1vislosti_Spojen%C3%BDch_st%C3%A1t%C5%A5AF_americk%C3%BDch#Text_Deklarace.
- [2] Sokol, J.: „Všichni hrajeme divadlo“. Morálka a etika jednání v roli [online], 2001, dostupné z: <http://www.jansokol.cz/2014/03/vsichni-hrajeme-divadlo-moralka-a-etika-jednani-v-rol/>.
- [3] Pínozené právo (Wikipedia – definice pojmu), dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/P%C5%99irozen%C3%A9_pr%C3%A1vo.

Identifikace a hodnocení významnosti emisí z bodových a plošných zdrojů do povrchových vod a jejich začlenění do Plánů povodí

Petr Vyskoč, Hana Prchalová, Renata Filippi, Jiří Pícek

Klíčová slova

emise – zdroje znečištění – voda povrchová – jakost vody – plány povodí – software

- [4] Informace – Rezoluce OSN, 2010, dostupné z: http://www.cizp.cz/2701_Pristup-k-nezavadne-vode-je-podle-Resoluce-OSN-zakladnim-lidskym-pravem-Ceska-republika-rezoluci-nepodporla.
- [5] Směrnice 2000/60/ES Evropského parlamentu a Rady, dostupné z: <http://www.pmo.cz/wp-content/uploads/2010/05/Smernice2000-60-ES.pdf>.
- [6] Joch, R.: Lidská přirozená práva, 2003, dostupné z: <http://www.obcinsti.cz/lidska-prirozena-prava/>.
- [7] Sokol, J.: Jsou lidská práva přirozená? [online], 2001, dostupné z: <http://www.jansokol.cz/2014/03/Jsou-lidska-prava-prirozena/>.
- [8] Novotná, A.: Voda jako základní lidské právo? Příklad Jihoatrické republiky [online], Bakalářská práce, VŠE Praha, 2011, dostupné z: <http://isis.vse.cz/zp/>.
- [9] Informace – Rámcová směrnice o vodě (11/2010), dostupné z: <http://ec.europa.eu/environment/pubs/pdf/factsheets/wfd/cs.pdf>.
- [10] Water and sanitation are a human right? Dostupné z: <http://www.right2water.eu/>.
- [11] Sdělení Komise o evropské občanské iniciativě „Voda a hygiena jsou lidská práva. Voda je veřejné dobro, ne komodita“, 2014, dostupné z: <http://ec.europa.eu/citizens-initiative/public/initiatives/financed/details/2012/000003/cs>.
- [12] Chéret, I.: Dopis mému ministrovi, Global Water Partnership, dostupné z: http://www.wet-team.cz/files/publicace/gwp/GWP_Cheret_Letter.pdf.
- [13] Veřejná konzultace - Kvalita pitné vody v EU, dostupné z: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-710_cs.htm. a http://ec.europa.eu/environment/consultations/pdf/results_drinking_water.pdf
- [14] Státního SZÚ, dostupné z: <http://www.szu.cz/tema/zivotni-prostredi/potravinarska-komora-nepriamo-varuje-pred-bezpecnostni-vejsiny>.

The Right to Water (Výkydal, M.)

Abstract

Do we have any rights to water at all? It's a simple question, which directly provokes a positively simple answer. And why not? Because it is rights that we don't think about much. Their existence is taken for granted. Our right to water is perceived as something natural, we are sensitive to the social dimension of this right and we expect an automatic and permanent guarantee of the possibility of particular personal usage of this abstract right to water.

Key words

right to water – a natural right – a social right

Tento článek byl recenzován a je otevřen k diskusi do 31. července 2015. Rozsah diskusního příspěvku je omezen na 2 normostrany A4, a to včetně tabulek a obrázků.

Příspěvky posílejte na e-mail stransky@vodnihospodarstvi.cz.

Souhrn

V roce 2014 byl ukončen tříletý společný výzkumný projekt Výzkumného ústavu vodohospodářského T. G. Masaryka, veřejné výzkumné instituce, a státního podniku Povodí Vltavy QJ1220346 „Emise a jejich dopad na vodní prostředí“. Projekt se zabýval problematikou hodnocení podílu jednotlivých (skupin) zdrojů znečištění na celkovém vstupu polutantů do povrchových vod. Účelem článku je poskytnout souhrnnou informaci o řešení problematice a výsledcích projektu, včetně jejich dostupnosti a možnosti uplatnění ve vodním hospodářství, zejména v souvislosti s plánováním.

Úvod

Jedním z nejvýznamnějších vlivů působících na stav vod jsou emise znečišťujících látek. Znečišťující látky pocházejí z různých činností a z různých zdrojů a dostávají se do vodního prostředí různými cestami. Výsledný dopad těchto emisí na jakost povrchové vody je ovlivňován jednak vlastnostmi znečišťujících látek a jednak jejich chováním v jednotlivých složkách životního prostředí. Cílem projektu „Emise a jejich dopad na vodní prostředí“ bylo určit metodické postupy pro